स. ग्रं. सं. ठाणें
विषय काव्य
क्र. नं. २५८
REFBK-0001939
REFBK-0001939

गोविंद—गीत.

कि० ३ आणे

ठाणें मराठी ग्रंथसंग्रहालया-
करितां [illegible] किंमत

गोविंद—गीत.

लोकमान्यांची भूपाळी वगैरे नऊ कविता.

REFBK-0001939
REFBK-0001939

गोविंद—नासिक.

प्रकाशक—विठ्ठल गौरीशंकर मिश्र.

किं० ३ आणे.

म्युनिसिपाल प्रेस, नागपूर.

महाराष्ट्रीय हिंदु-धर्म परिषदेकरितां स्वागतपर गीत.

(चाल--सब दुनियेका पालनवाला.)

प्रारंभीचें प्रणामपूजन ज्याचें त्याला निवेदन ॥
तदीय दर्शन अतीव दुर्लभ परी सुलभ तद्दयाधन ॥ धृ० ॥
धर्मसभेचें त्यास निमंत्रण धर्मप्रयोजन तो जाणे ॥
प्रसन्न व्हावें, येथें यावें स्वयं-प्रसन्नानें त्यानें ॥ १ ॥
सुमंगलांनों, महद्यशांनों, ईशाशीर्वादांनो या ॥
स्वधर्म चंद्रावरी शुभाचें तारामंडळ अंबर व्हा ॥ २ ॥
विश्वगाउळीं प्रेमघनांनों; अभिषेकाचें पात्र बना ॥
धर्म-शिवावर पावित्र्याचे श्रद्धेचे अभिषेक करा ॥ ३ ॥
या हास्यांनों, या लास्यांनों, करा मौज या काव्यांनों ॥
तानांचें कारंजें उडवा उत्सवांत या गानानों ॥ ४ ॥
धर्म-सभेला मूळ मनांच्या मनोतरंगांनीं यावें ॥
धर्मोन्नतिच्या विकासावरी प्रकाश सांप्रत पाडावे ॥ ५ ॥
ज्ञानाच्या नौबदी नादवा, कर्णे फुंका त्यागाचे ॥
भो वेदांनों, उपनिषदांनों, वाजंत्री तुम्हि देवांचे ॥ ६ ॥

गीता-देवी विवेक उधळी समय पातला भाग्याचा ॥
सद्भक्तीच्या सभा-मंडपीं उत्सव होतो धर्माचा ॥ ७ ॥
श्रीमद्रामायणा, भारता, अखंड स्वागत तें तुमचें ॥
तुम्ही आरसे आर्य मनाच्या धर्माच्या प्रतिबिंबाचे ॥ ८ ॥
धन्य धन्य तुम्हि ऋषिजनांनों, धर्मसूर्य तुम्हि वाढविला ॥
त्या सूर्यावर बसवुनि जनगण परम पदाला पाठविला ॥९॥
श्रीरामाच्या वत्सल बाणा, श्रीकृष्णाच्या सुदर्शना ॥
भवानि-खड्गा धांव रक्षणा धर्म होय केविलवाणा ॥ १० ॥
स्थिर सिंहासन केलें ज्यांनीं धर्माच्या साम्राज्याचें ॥
अभिनंदन त्या जगद्गुरूंचे आद्यशंकराचार्यांचें ॥ ११ ॥
मिरवित दिंडी ये भक्तीची पंढरिच्या पांडुरंगा ॥
भूतदयेच्या मूर्त कळवळ्या, स्वागत तव गौतमबुद्धा ॥ १२॥
गुरु गोविंदा, रामदास, या धर्मधार तुम्हि साचार ॥
स्वसंरक्षणा दिधली आपण धर्माच्या करिं तरवार ॥ १३ ॥
वीरश्रीची जिवंत दीप्ती, धर्माची अन्तःस्फूर्ती ॥
शत तोफांची सलामि झडूं द्या आले श्रीमान् छत्रपती ॥१४॥
प्रचंड चळवळ होमरूलची, उदंड खळबळ यत्नांची ॥
बोला जयजयकार बंधुहो, स्वारी आली टिळकांची ॥१५॥

स्म. काव्य ५०८

प्रथित शीख, रजपूत, मराठे, धर्मशूर तुम्हि महशूर ॥
सेनासागर हेलावित या 'स्वागत' तुमचें निरंतर ॥१६॥
उत्पादक या, संस्थापक या, या संरक्षक धर्माचे ॥
सुधारकासह उद्धारक या, सादर स्वागत सकलांचें ॥ १८॥
स्वागत तुमचं बहु वर्णाच्या सभासदांनों, आर्यांनों ॥
धर्मरूप तुम्हि, देवरूप तुम्हि, विनंति ऐका ज्ञात्यांनों ॥१८॥
मनोवृत्तिची खळबळ उठणें-उठणें म्हणजे बहुखेद ॥
मनोवृत्तिचा निग्रह होणें-होणें म्हणजे आनंद ॥ १९ ॥
मनोवृत्तिचा प्रसार झाला-झाला म्हणजे जीवात्मा ॥
मनोवृत्तिची समता बनली-बनला म्हणजे परमात्मा ॥२०॥
निग्रह, समता, ज्ञान, ध्यान, नय, प्रेम, समाधी, वैराग्य ॥
ऐक्यनिदर्शक प्रसारध्वंसक साम्यार्थ्यार्थी हे शद्ब ॥ २१ ॥
म्हणून समजा विचार-युक्तया-समता-कारक जें कर्म ॥
त्या कर्माला, त्या मार्गाला, म्हणती ज्ञानीजन धर्म ॥ २२ ॥
समता धर्मच श्रीवेदांचा, उपनिषदांचा, सूत्रांचा ॥
समता धर्मच श्रीगीतेचा, योगांचा, स्मृति- शास्त्रांचा ॥२३॥
समता धर्मच श्रीरामाचा, योगेश्वर श्रीकृष्णाचा ॥
समता धर्मच छत्रपतींचा, आचार्यांचा, टिळकांचा ॥ २४ ॥

या धर्मानें प्रेम वाढतें, प्रेमानें साधे ऐक्य ॥
अशक्य ऐक्या असें काय मग ? सिद्ध कार्य तें प्रत्यक्ष॥२५॥
हा ऐक्याचा गणेश झाला प्रसन्न जेव्हां शिवबाला ॥
चमत्कार तधिं काय उडाला ठावा आहे सकलांला ॥ २६ ॥
गुलामगिरिचा ऱ्हास हवा कां ? शरण रिघा मग समतेला ॥
स्वातंत्र्याचा स्वर्ग हवा कां ? शिरीं धरा मग समतेला ॥२७॥
भगवंताचा शोध हवा कां ? अर्पा मन मग समतेला ॥
आनंदाचा कंद हवा कां ? जीव वहा मग समतेला ॥२८॥
तरी प्रार्थना धर्मबंधुना वंदावा शिरिं हा धर्म ॥
या धर्माच्या हृदीं जन्मतें इहपरलोकांचें शर्म ॥ २९ ॥
जगदंबेचा—श्रीसमतेचा करा चला जयजयकार ॥
कलहजन्य त्या मूर्ख रुढीचा अतां पुरे हो सत्कार ॥ ३० ॥
मूर्ख रुढीनें लिलांव करुनी अमुच्या राष्ट्रिय प्रेमाचा ॥
विकत घेतला गुलामगिरिचा मूर्खपणा बेअब्रूचा ॥ ३१ ॥
मनुष्यनिर्मित भेद नसावा मानव बंधूबंधूंत ॥
निदान त्यांनीं जनांत येतां त्यागावा तो देशार्थ ॥ ३२ ॥
हिंदु बंधुनो, शांति देविला स्नेहालंकारें नटवा ॥
मनोरथावर अपुल्या मिरवा स्वात्मपदावर मग बसवा ॥३३॥

विचारसुंदर, न्यायमनोहर, समतासूत्रीं गुंफून ॥
सर्व मनांची मंगल माला करा प्रभूला समर्पण ॥ ३४ ॥

---

* स्वागतपर पद्य, *

(चाल—प्रणती तव चरणा)

स्वागत देवाचें ॥ प्रभूचें ॥ स्तवन त्याचें, करूं प्रथमचें,
भुवननमनाचें ॥ हरीचें धृ० ॥
मागूं मग वाचें ॥ शुभचे ॥ प्रसाद साचे तत्करुणेचे
आशीर्वादाचे ॥ सुखाचे ॥ १ ॥
घेई घन-नीळा ॥ दयाळा ॥ त्वच्चरणावरि वाहियल्या या
नमनांच्या माळा ॥ दयाळा ॥ २ ॥
पावे स्नेहळा ॥ कृपाळा ॥ जनगणमंगल होण्यासाठीं,
उत्सव हा केला ॥ दयाळा ॥ ३ ॥
उत्सव हा असला ॥ दयाळा ॥ हेतू हा कीं प्रभु उघडाव्या
उन्नतिच्या शाळा ॥ दयाळा ॥ ४ ॥

शिक्षण बाग नवा ॥ फुलावा ॥ जन हृदयाला ज्ञान फुलांचा
बहर तो यावा ॥ खुलावा ॥ ५ ॥
सुगंध पसरावा ॥ गुणांचा ॥ विद्वत्तेच्या छायेमध्यें
जन-कोकिळ गावा ॥ नटावा ॥ ६ ॥
वसंत उमलावा ॥ प्रगतिचा ॥ ऐक्यपूर्ण चंद्रोदय व्हावा,
मयुर नाचावा ॥ सुखाचा ॥ ७ ॥
कुरवाळुनि बाळा ॥ दयाळा ॥ ज्ञानामृत तें सरस्वतीनें
पाजावें सकळां ॥ दयाळा ॥ ८ ॥

—साठाव्या वाढदिवसानिमित्त केलेली—

लोकमान्य टिळकांची भूपाळी

जय जय टिळका, अपरासमर्था, धीरा, धीभास्करा ॥
॥ शुभकरा ॥ धीरा, धीभास्करा ॥
मायभूमि ही करित आज तव जन्मोत्सव साजरा ॥ धृ० ॥
जो जो बाळा, जो जो टिळका, जो जो गुणसुंदरा ॥
॥ उदारा ॥ जो जो गुणसुंदरा ॥

सार्वत्रिक ५०८

तुझा पाळणा आज डोलवी जनप्रीति प्रियकरा ॥ १ ॥
आर्यजनमनें सुगंधसुमनें भूमाते घे करीं ॥
॥ सत्वरी ॥ भूमाते, घे करीं ॥
टिळक सुतावर उधळ कुतुहलीं वात्सल्याच्या सरी ॥ २ ॥
उधळुं कीर्ति ती, उधळुं भूति ती, उधळुं भक्ति नति खरी ॥
॥ स्तुतीसह ॥ उधळुं भक्ति नति खरी ॥
स्वकीय क्षमता संतत उधळूं टिळकहृद्गतावरी ॥ ३ ॥
ज्ञानरवीचा उषःकाल तो बालटिळक जाहला ॥
॥ तेधवां ॥ बालटिळक जाहला ॥
मूढावस्था फोडुनि आतां विजयनभीं ठाकला ॥ ४ ॥
हृदयोहृदयीं प्रकाश पडला स्वत्वाचा धृतिधर ॥
॥ हितकर ॥ स्वत्वाचा धृतिधर ॥
जागृतिलोचन आले प्रगतिस उदयोन्मुख सुंदर ॥ ५ ॥
आर्यजनमनें सहस्रकिरणें सहस्रकर तो हंसे ॥
॥ टिळक हा ॥ सहस्रकर तो हंसे ॥
प्रताप त्याचा आशागगनीं निश्चित भरला असे ॥ ६ ॥
सुदैववनिच्या भविष्यतरुवरि बसुन आत्मशक्तिची ॥
॥ प्रचितिची ॥ बसुन आत्मशक्तिची ॥

विवेककोकिळ गाउं लागला भूपाळी मुक्तिची ॥ ७ ॥
शुभयत्नांचा निसर्ग हळुंहळुं फुलत चालला नवा ॥
॥ एधवां ॥ फुलत चालला नवा ॥
त्वत्तेजानें टिळकभास्करा, जयदेवा, धीधवा ॥ ८ ॥
उद्धरणाचीं, उल्हासाचीं, स्तोत्रें मुखिं नाचतीं ॥
॥ मनाच्या ॥ स्तोत्रें मुखिं नाचतीं ॥
विश्वासाचीं, साश यशाचीं, वाग्यंत्रें वाजतीं ॥ ९ ॥
संशय-अभ्रें गर्दी करिती मनावरी वरिवरी ॥
॥ जरितरी ॥ मनावरी वरिवरी ॥
उपदेशाचा पवन तुझा तो सारी परि तीं दुरी ॥ १० ॥
(चाल) धृतिहर दुःखावली ॥ जशी ती ॥
ग्रहणें तुज लागलीं ॥ तशीं तीं ॥
निर्भय तूं सोशिलीं ॥ अशीं तीं ॥
व्यसनछळानें अधिक झळाळे त्वत्प्रतिभा भास्वरा ॥
॥ भूसुरा ॥ त्वत्प्रतिभा भास्वरा ॥
आत्मश्रीचा अभयहस्त तो त्वच्छिरिं देशांबरा ॥ ११ ॥

२

टिळक नव्हे, हें श्रीगीतेचें हृदय प्रकट जाहलें ॥
॥ ज्ञानमय ॥ हृदय प्रकट जाहलें ॥
कर्मयोग तो शिकवायाला आर्यजनीं धावलें ॥ १ ॥
कार्यकुशलता, नीतिचतुरता, श्रीहरिची जन्मते ॥
॥ टिळकमिष ॥ श्रीहरिची जन्मते ॥
विघ्नाशीं झुंजते, मांडिते डावावरि डाव ते ॥ २ ॥
परिस्थितीनें, प्रभूदयेनें, सुगुणगुणीं गुंफिला ॥
॥ चांगला ॥ सुगुणगुणीं गुंफिला ॥
निजोन्नतीचा भद्र हार हा भूकंठीं घातला ॥ ३ ॥
जनभाग्यांतून हि ल्ययांतुन गंगौघच हा पुढें ॥
॥ धांवला ॥ गंगौघच हा पुढें ॥
राष्ट्रिय दुर्गुण धूत चालला मोक्षसागराकडे ॥ ४ ॥
सनोबलफणाशेष टिळक हा करितसे प्रार्थना ॥
॥ प्रभूला ॥ करितसे प्रार्थना ॥
"अधर्महननां चला उठा हो विक्रमनारायणा" ॥ ५ ॥
परमेशाचा जाहिरनामा टिळकरूप लागला ॥
॥ वाचला ॥ टिळकरूप लागला ॥

"प्रभुवर भूवर येइल आतां दीनांच्या पालना" ॥ ६ ॥
देशभक्तिचें कल्पद्रुमवन विस्तारी केसरी ॥
जनहृदीं ॥ विस्तारी केसरी ॥
आशा वाटे खुलेल, फुलेल वसंत तो लवकरी ॥ ७ ॥
सुबोध वीणा करी झणाणा, नाच स्वावलंबना ॥
॥ मयूरा ॥ नाच स्वावलंबना ॥
टिळकांची वाग्भगवति गाते राष्ट्रगीतगायना ॥ ८ ॥
नव्हे टिळक, हा स्वार्थत्यागच महाभाग भासतो ॥
॥ साच तो ॥ महाभाग भासतो ॥
उपकृतिधृतिसह उदारता ती जनांवरि उधळितो ॥ ९ ॥
नव्हे टिळक, ही आत्मश्रद्धा शिवरायाची असे ॥
॥ खरोखर ॥ शिवरायाची असे ॥
निश्चय-निग्रह-भगवाझेंडा करांत झेलीतसे ॥ १० ॥
रामदासकृत रघुरायाची उपासना ही ह्मणूं ॥
॥ खरो खर ॥ उपसना ही म्हणूं ॥
धी श्रीनें, वीरश्रीनें भयास भिववी जणूं ॥ ११ ॥
विद्वत्तेच्या अंकावरती देशभक्ति खेळते ॥
॥ टिळक ही ॥ देशभक्ति खेळते ॥

(१.१)

बंधुप्रीती गीतें गाते, समता ती डोलते ॥ १२ ॥
पूत ध्येय तें, पूत कार्य तें त्वदाचार पूत तो ॥
॥ मूर्त तो ॥ त्वदाचार पूत तो ॥
स्वदेशमंगल मंगल हेतू हृदयिं तुझ्या नाचतो ॥ १३ ॥
किती धन्यता, किती मान्यता, किती पूज्यता परा ॥
॥ नरवरा ॥ किती पूज्यता परा ॥
स्वयंकीर्ति ती चामर ढाळी तुजवर ज्ञानेश्वरा ॥ १४ ॥
तव अनुशासन जनसंजीवन, सिंहासन तुज नसें ॥
॥ फक्त तें ॥ सिंहासन तुज नसें ॥
सार्वभौम भूपाल परी तूं जनादराचा असे ॥ १५ ॥
तुझी योग्यता भारी भारी जनता ऐसें वदे ॥
॥ विचारी ॥ जनता ऐसें वदे ॥
असंख्य तरवारींचे मुजरे झडावेच तुजपुढें ॥ १६ ॥
मुक्या मनानें किति उधाळवे शद्वांचे बुडबुडे ॥
॥ तुझ्यावर ॥ शद्वांचे बुडबुडे ॥
तुझे पवाड गातिल पुढती तोफांचे चौघडे ॥ १७ ॥
कुशल असो हा, विजयि असो हा, टिळक जगन्नायका ॥
॥ आयका ॥ टिळक जगन्नायका॥

प्रभु या एका खांबावर उभि महाराष्ट्रद्वारका ॥ १८ ॥

(चाल) ॥ ऐक्याचा हेरंब ॥ टिळक हा ॥
॥ मुमुक्षुचा अवलंब ॥ टिळक हा ॥
॥ विजयाचा प्रारंभ ॥ टिळक हा ॥

ऊठ पुज्यते, अश्रुजलतते, अभिवादनदेवते ॥
॥ मन्मते ॥ अभिवादनदेवते ॥
पुण्यपुंगला टिळकपदाला समर्पि मद्भाल तें ॥ १९ ॥

शिवाजी.

देशाचा पालनवाळा ॥ तो शिवाजि राजा झाला ॥
धर्माचा रक्षणवाला ॥ तो शिवाजि राजा झाला ॥ ध्रु० ॥
त्रिभुवनांत डमरू ज्याचें ॥ नादतांच नंदी नाचे ॥
जो परित्राण या भूचें ॥ शंकर भोला ॥ तो शिवाजि० ॥ १ ॥
गर्जते भवानी मेघा ॥ चमकते भवानी खांडा ॥
चाललाच भगवा झेंडा ॥ रण-नाचाला ॥ २ ॥

तुकयाचा प्रेमळ वीणा ॥ गहिंवरवी अंतःकरणा ॥
करुणेच्या घेउनि ताना ॥ उठवी हरिला ॥ ३ ॥
प्रभु रामदास तो आला ॥ राष्ट्राचा जादूवाला ॥
मावळा मंत्रिला सगळा ॥ भालेवाला ॥ ४ ॥
रणयज्ञ विजय-हेरबा ॥ पूजाया रण जगदंबा ॥
तोरणा रणप्रारंभा ॥ नारळ फुटला ॥ ५ ॥
त्या चंद्रराव मोऱ्याला ॥ दास्याच्या सरदाराला ॥
भूमिच्या मूर्त न काला ॥ जाळा जाळा ॥ ६ ॥
तो विजापूरचा कोल्हा ॥ वाघास दावि वागुरा ॥
परि वाघनखीं तरवारा ॥ दिसे न त्याला ॥ ७ ॥
खिंडींत शत्रुचे बाण ॥ निज मरणावर तोलून ॥
त्राणांत भूप झेलून ॥ बाजी पडला ॥ ८ ॥
पूण्यांत राजवाड्यांत ॥ खड्गाचि रात्र कुजबुजत ॥
ऐकूनि मस्त शाइस्त ॥ पळूनि गेला ॥ ९ ॥
तो पुरंदराचा झगडा ॥ तो मुरारबाजी लढला ॥
हाताच्या करुनी ढाला ॥ रिपु रोधीला ॥ १० ॥
तो औरंग्या दिल्लींत ॥ शिवपवन धरी डावांत ॥
परि पवन डाव उडवीत ॥ उडूनि गेला ॥ ११ ॥

मग सिंहगडाचें युद्ध ॥ गड चढला वैभवसूर्य ॥
रक्ताचें देउनि अर्घ्य ॥ तान्हा गेला ॥ १२ ॥
किति असे वीर वर्णावे ॥ किति जणा पवाडे गावे ॥
कवितेनें ओंवाळावें ॥ कुणा कुणाला ॥ १३ ॥
श्रीस्वातंत्र्याची माला ॥ वीरांनीं गुंफुनि विमला ॥
अर्पिली देशदेवाला ॥ हरहर बोला ! ॥१४ ॥
वैकुंठ रायगड केला ॥ लोक तो देवगण बनला ॥
शिवराजा विष्णू झाला ॥ वंदन त्याला ॥ १५ ॥

प्रतापराव गुजर यांनीं केलेली मरणाची प्रार्थना.

(फटका

वीरभूषणा, विश्वपावना, श्रीमन्मरणा, दयाघना ॥
मदिय प्रार्थना ऐक सज्जना, अनंत नमनें त्वच्चरणा ॥धृ०॥
मनोव्यथेनें अपघातानें ओढुनि बळेंच मत्प्राणा ॥
कीं रोगांनीं तनू गांजुनी नको धाडुं मज यमभवना ॥ १ ॥

जलांत मातें बुडवायाची असेल युष्मन्मनीषणा ॥
तरि बुडवि बा, राष्ट्र-रिपूंची रक्त तरंगिणि तरतांना ॥२॥
राष्ट्र-रिपूंच्या चैतन्याच्या चितेंत मातें दे दहना ॥
अग्नीमध्यें जाळावेंसें जरी वाटलें भवन्मना ॥ ३ ॥
भगवन् ! आज्ञा आहे तुज कां ढकल गिरीहुनि या दीना ॥
तरी ढकल बा स्वतंत्रतेचे संरक्षक गड घेतांना ॥ ४ ॥
मंचक माझा शर-खड्गांचा समर-स्फूर्ती ती ललना ॥
त्या सुमंचकीं त्या ललनांकीं मला शांति कर समर्पणा ॥५॥
मला शांति कर समर्पणा पण तदा सुंदरा मोदधना ॥
श्रीभूचरणा मी करितांना प्राणपद्मतति निवेदना ॥ ६ ॥
स्वातंत्र्याची उषा रांगु द्या रक्तपंकिं पंकजानना ॥
मग माझा तो अंत घडूं द्या करा प्रभो आशि नियंत्रणा ॥७॥
स्वातंत्र्याचें युद्ध न लाभें दिव्य भाग्यबलनिधीविना ॥
धर्मयुद्धिं त्या मरुन होउंदे चिरंजीव मज चिरंतना ॥ ८ ॥
स्वातंत्र्याच्या गंधर्वांच्या कवी-जनांच्या कवनांना ॥
गाउनि स्फूर्ति देते जेथें वीरश्री श्री-वीरांनां ॥ ९ ॥
स्वातंत्र्याचा समरकाल तो परमेशाचा काल गणा ॥
अशा पूत परमेश्वर-कालीं सुजना मरणा कर करुणा ॥१०॥

॥ चाल ॥ मज तानाजीच्या दे निधना ॥
दे वीर बाजिच्या मज मरणा ॥
कर मुगरबांजोम्स करुणा ॥
ऐसें प्रतापराव मृत्युला म्हण निरंतर निरंजना ॥
मदिय प्रार्थना ऐक सज्जना अनंत नमनें त्वच्चरणा ॥ ११ ॥

नरवीर तानाजी यांच्या स्त्रीचा वीरोचित विलाप.

चाल–(जरी कुणा श्रीमंताची०)

(तानाजी लढतांना सिंहगडावर पडला असतां
त्याची स्त्री तेथें येऊन विलाप करते हा
आशय ह्या गाण्यांत गुंफला आहे)

प्रिया ! काय घेतां निद्रा मृत्युची भयंकरा ॥
उठा, अहो धीरा, वीरा, शूरसिंह-सुंदरा ॥ धृ० ॥
एक सिंहगड घेतांना श्रांत काय झाला ॥
अजुन कितिक गड घेण्याचें राहिलें दयाळा ॥

नाथ चरण स्वकरें चुरुनी वारूं कां श्रमाला ॥
दया करा ! आक्रंदे ही माउली वसुंधरा ॥ १ ॥
अजुन नाहिं झाली अपुली मायभू स्वतंत्र ॥
कुठें शत्रु बुडले सांगा मृत्युसागरांत ॥
श्रीशिवास केल्यावांचुन भाद्रिं शोभिवंत ॥
उचित काय स्वर्गारोहण ? भूमिभाग्यमंदिरा ॥ २ ॥
नाथ रुधिरिं तरतां श्रमला, समरिं सुप्त झाला ॥
जगू संगरारण्यामधिं मथुन रिपुमृगांला ॥
रक्तमांस सेवित हा मृगराज झोपिं गेला ॥
मुखावरी घेउन अपुल्या लाल रुधिरअंबरा ॥ ३ ॥
लढावया भूमातेस्तव समरिं मी न आलें ॥
म्हणुन काय कोपुन प्रियकर पहुडले मुके ? ॥
क्षमा करा, चुकलें बहु मत्प्राण तृषित झाले ॥
पुण्यचषक त्वत्प्रेमाचे पिण्या प्रेमनिर्झरा ॥ ४ ॥
विजयलक्ष्मि तुम्हां भुलली, रक्तजलें न्हाली ॥
रिपुप्राणपुष्पीं नटली, लक्ष्मिवंत झाली ॥
विजयारति घेउन स्वामी–पदांपुढें ठेली ॥
मला म्हणे, " उठवा तुमच्या प्रियकरा मनोहरा " ॥ ५ ॥

मोडुनिया पाठीवरची रक्तमिश्र भाकरी ॥
दोन प्रहर भरले कांता करा चला न्याहरी ॥
तुम्हाविण सेना सारी लेश अन्न ना वरी ॥
उठा चला, येतिल आतां शिवप्रभू गंभिरा ॥ ६ ॥
अहो ! अजुन आहे अपुला रायबा लहान ॥
देशभक्ति शिकविल त्याला तुम्हावीण कोण ? ॥
लावुनिया तरवारीशीं तयाचें लगीन ॥
कीर्तिसहित आलिंगा मग देवि मुक्तिसुंदरा ॥ ७ ॥
सुरेश्वरा, झालें तुज कां प्राप्त पारतंत्र्य ? ॥
म्हणुन नेशि स्वर्गीं माझा शूर वीर कांत ? ॥
परी प्रभो ! होऊं दे मम राष्ट्र हें स्वतंत्र ॥
काय वदसि " आहे तेथें विपुल वीर संगरा " ॥ ८ ॥
अश्रु गाळि स्वातंत्र्याचें स्फुंदुनी निशाण ॥
नभांतून नाथावरती फुलें वर्षि कोण ? ॥
शोक—हर्ष यांच्या ध्वनिचें पाहुनी तुफान ॥
हृदयकमल भ्रमलें, न्यालें महामोहसागरा ॥ ९ ॥
देश-ईश कार्या करुनी, तुम्ही धन्य झालां ॥
रणीं झुंझ स्वातंत्र्यास्तव झुंझतां निमाला ॥

सुखें प्रिया, जा, जा स्वर्गी, स्वार्थ बहु अम्हाला ॥
को नहूं खड्गा, नेइन मीहि तुला संगरा ॥ १० ॥

सरस्वतीची भूपाळी.

नमनें वाहुनि स्तवनें उधळा, जयजयकार करा ॥ बंधुहो ॥
जयजयकार करा ॥
सकल मनांचा विकास येतो आज आपल्या घरा ॥ धृ० ॥
विमलहृदयसुमवृष्टीमध्यें असो तुझें स्वागत ॥
॥ निरंतर असो तुझें स्वागत ॥
परमात्म्याच्या चित्सौंदर्या, येई वा हांसत ॥ १ ॥
आत्मवेलीच्या स्फुर्तिफुलांवर वसंत जे विकसती ॥
॥ बुद्धिचे ॥ वसंत जे विकसती ॥
त्याच वसंता, तदिय विकासा, सरस्वती बोलती ॥ २ ॥
विश्वकाव्य वाचीत बैसली चित्तमयूरावरी
॥ दीप्ति जी ॥ चित्तमयूरावरी ॥
त्या दीप्तिला, त्या झपीला, वदती वागीश्वरी ॥ ३ ॥

हे वाग्देवी, असे प्रार्थना ये या संकीर्तना ॥
॥ उत्सवा ॥ ये या संकीर्तना ॥
जगन्मंगले, सकल मंगलामह दे पदद्दर्शना ॥ ४ ॥
सगुण शांत त्वच्चित्रमूर्तिला गातों मी गायन ॥
॥ शारदे ॥ गातों मी गायन ॥
धन्य धन्य सौंदर्य, धन्य त्वत्प्रसन्नपुण्यानन ॥ ५ ॥
किरिट शोभला त्वन्मौलीला अमूल्य तत्वांचा ॥
॥ शारदे ॥ अमूल्य तत्वांचा ॥
अरुण राग त्यांतून उधळला सद्गुणरत्नांचा ॥ ६ ॥
डोले कंठीं सच्छास्त्रांचा चंद्रहार हांसरा ॥
॥ पाहुनी ॥ चंद्रहार हांसरा ॥
भालीं फुलला, गालीं खुलला काव्यदिव्यबिजवरा ॥ ७ ॥
सौंदर्याहुनि दिव्य दिव्यतर हिचें ज्ञान सुंदर ॥
॥ खरोखर ॥ हिचें ज्ञान सुंदर ॥
त्या ज्ञानाहुन जगांत सुंदर एकच परमेश्वर ॥ ८ ॥
हृदयमंदिरीं प्राण-शक्तिचें झोंपाळे डोलवी ॥
॥ देवि ही ॥ झोंपाळे डोलवी ॥
सुखदुःखाचे देउनि झोंके जीवांना खेळवी ॥ ९ ॥

विचार काजावर तुषार शद्बांचें नाचवी ॥
॥ देवि ही ॥ शद्बांचे नाचवी ॥
जीवात्मा त्यांतून बोलवी परमात्मा डोलवी ॥ १० ॥
चमाचमाचा देवि चित्रपट अमुच्या स्मरणावर ॥
॥ भराभर ॥ अमुच्या स्मरणावर ॥
विजेऐवजीं त्यांत जळें चित्‌चद्राचें झुंबर ॥ ११ ॥

श्रीजीजाबाईनें बालशिवाजीस दिलेला
झोका.

(चाल–आजि अकुर हा)

मी लोटीतें झोका तुज शिवबाळा ॥
सुंदरा नीज स्नेहाळा ॥ धृ. ॥
तनुशांतीते शांत नीज तुज येण्या ॥
राष्ट्रगीत गातें तान्ह्या ॥

बघ दास्यिं जळे मही अंबिका माय ॥
हंबरडे फोडी हाय ! ॥
निज शत्रूंनीं हिचें भंगिलें छत्र ॥
मांगल्य—सूत्र स्वातंत्र्य ॥
या दुःखानें दुःख फार रे पाही ॥
मी जिजाबाइ तव आई ॥
चाल—बहु शत्रु मातल मेले ॥ रे ॥
मेल्यांनि आर्यधन नेलें ॥ रे ॥
आमचें राज्य बुडवीलें ॥ रे ॥
कुणि निपजेना शास्ता या चांडाळा ॥
सुदरा नीज स्नेहाळा ॥ १ ॥

२

भूमातेच्या भूतकाळिं उद्धरणीं ॥
झुजले रणीं मृडरमणी ॥
श्रीरामानें रावण वधिला लढुनी ॥
वानरां वीर बनवूनी ॥
घे स्वतंत्रता कंसाच्या पासूनी ॥
गोविंद गोप जमवूनी ॥

चाल—तूं तसा वीर होशिल कां ? ॥ रे ॥
तरवार करीं धरशिल कां ? ॥ रे ॥
मिळविशिल मावळे गडि कां ? ॥ रे ॥
रणिं वधावया देशशत्रुंचा मेळा ॥
सुंदरा नीज स्नेहाळा ॥ २ ॥

३

भूभक्तीचें प्रबल दुग्ध पाजीन ॥
मी वीर तुला बनवीन ॥
रिपुरक्तें भू तुझ्या करीं न्हाणीन ॥
स्वातंत्र्य घरीं आणिन ॥
साधीन सख्या जाण लोककल्याण ॥
तुज राज्यपदीं स्थापून ॥
चाल—स्वातंत्र्य विराची माता ॥ रे ॥
मी स्वतंत्र सुधन्य होता ॥ रे ॥
ध्वज स्वातंत्र्याचा डुलता ॥ रे ॥
ठेवीन तनू अशा नंदमय वेळा ॥
सुंदरा नीज स्नेहाळा ॥ ३ ॥

४

गद्गदा तदा पाळण्यांत शिव हंसला ॥
जणु मातृबोल त्या रुचला ॥
मग करि लीला मृदुल मुष्टि वळवून ॥
जणुं म्हणे हिनें रिपु वधिन ॥
तशि आर्यशिखा रक्षिन या भावें हो ॥
जावळाशिं तो खेळे हो ॥
श्रीजिजाइला असा क्रीडता तान्हा ॥
दाटला प्रीतिचा पान्हा ॥
चाल—उचलिलें तिनें तधिं त्याला ॥ हो ॥
उचलिलें जणू प्रेमाला ॥ हो ॥
आलिंगि, चुंबि तान्हूला ॥ हो ॥
गोविंद म्हणे सफल तदाशय झाला ॥
शिव स्वतंत्र करि देशाला ॥ ४ ॥

———

प्रीतिदेवीचा उत्सव

(फटका)

उत्सव आला संक्रमणाचा प्रीतिदेविच्या जत्रेचा ॥
तिळगुळ घ्या, द्या अनन्यतेचा हृदयनिवेदनप्रेमाचा ॥
आलिंगनकुंजांत चलाहो, चंद्र हंसे स्वच्छंदाचा ॥
प्रेमखेळ तो आज खेळुं या राधाप्रिय गोविंदाचा ॥
या वदनीचा त्या वदनावर उत्सव उधळूं हास्याचा ॥
प्रेमखेळ तो आज खेळुं या प्रेमी ताराचंद्रांचा ॥
या हृदयांतुन त्या हृदयांतरि झोके देउं आत्म्याला ॥
आत्मांदोलन राजयोग हा कधींच ठावा प्रेमाला ॥
रसिकाक्षांनो, स्वपंख पसरा होउन फुलपांखरें झुला ॥
मृदु गालांनो, नवाधरांनो, तुम्ही स्मितांचीं फुलें फुला ॥
ललनालालन उपवनवासी प्रियकर वसंत देवाचे ॥
उन्मुख झाले स्मितामृताचे सुंदर पेले गालांचे ॥
परिरंभणमंडपीं स्थापुनी प्रीतिदेवि ती मोदमया ॥
स्वांक भद्र मग सुभद्रेस त्या प्रभुराया दे बसावया ॥
तत्स्तनमंडाळिं झळकत होता मदनहार तारुण्याचा ॥

तदनुरूप प्रभु तिला नेसवी वसंतशालू भरजरिचा ॥
'प्रेम किरिट कां चंद्रकिरिट हा हवा देवि तुज बोल जरा ?'
' प्रेम किरिट द्या, जयांत भरला भुवनभूतिचा सुखनखरा '
'देऊं आतां अलंकार मी देवी तुजला तो कसला ? ॥ '
'आत्मोषेचा संतत ताजा हास्य बिजवरा द्याच
'आतमआरसा खुलवा देवा, त्यांत हांसवा चंद्राला ॥
'आपण हांसा, मला हासवा, हास्य बिजवरा द्याच मला ॥
'आतमआरसा खुलवा देवा, त्यांत नाचवा प्रेमाला ॥
'प्रेम नाचवा, मोद डोलवा, हास्य बिजवरा द्याच मला ॥
'हास्य बिजवरा लेउन आम्ही वंदू भगवत्‌चरणांला ॥
'हास्यरूप घेउनिया देवा, दर्शन द्या हो सकलांला ॥ '
लाडाकिचा हा लाड पाहुनी लाडामध्यें प्रभु आला ॥
असा रम्यतर हास्यबिजवरा मग तद्भालीं भूषविला ॥

× × ×

अहो नव्हे तो हास्यबिजवरा स्वयें विभू तो विकासला ॥
मज वाटे जणुं श्रीब्रम्हाचा प्रमोद प्रत्यय प्रकाशला ! ॥
त्या हास्यामधिं चुंबन जडलें, डूल श्रवणीं डोलविले ॥
डोलविले कां ? खेळविले कां ? गालांवरती नाचविल ? ॥

अशा अरुणशा डूलामध्यें दिसे देविमुख मनोहर ॥
लाललाल संध्येंत-उषेंतच जणू शोभला प्रभाकर ॥
सर्व चांदण्या खुडून घेतों आणि तोरड्या गुंफीतों ॥
नादहीन त्या जरी, तरी मी देवीचरणीं समर्पितों ॥
मादक काव्यालंकारांनीं मजली खचली नाहीं कां ? ॥
चंद्रकोरनथ देच देविला, प्रतिभे ! घेशी कां शंका ? ॥
अरुण राग हा कमला फुलवी, अरुण उषा कांही हंसली ? ॥
नव्हे, देविनें चुंबनलाली कुंकुम रेखियलें भालीं ॥
त्या संध्येची मेंदि लाविली प्रीतिदेविच्या मृदुचरणीं ॥
ज्या संध्येला स्कंधिं घेउनी भास्कर नाचे नभांगणीं ॥
भास्कर भास्कर ज्याला वदती, तो देवीचा मशालजी ! ॥
काल सांगण्या घडी घडीचा काळ जाहला घड्याळजी ! ॥

× ×

REFBK-0001939
REFBK-0001939